

BEGROOTING VAN UITGAVEN TEN BEHOEVE VAN DE VOLTOOIING VAN HET VESTINGSTELSEL, DIENST 1901.

VOORLOOPIG VERSLAG.

Het wetsontwerp tot vaststelling der begrooting van uitgaven ten behoeve van de voltooiing van het vestingstelsel, dienst 1901, gaf in de afdeelingen der Kamer aanleiding tot de volgende opmerkingen en beschouwingen.

Enkele leden waren van oordeel, dat het raadzaam zoude zijn, de verdere uitvoering van de vestingwet te schorsen. Huns inziens dwingen de gegronde aanvallen van onderscheidene deskundigen op ons geheele vestingstelsel — gewezen werd o. a. op een artikel in de *Vragen des Tijds* van de hand van den oud-Minister van Oorlog SEYFFARDT — en de vele millioenen, die aan thans onbruikbare vestingen reeds zijn verspild, tot dezen maatregel van voorzichtig beleid. Toen ten vorigen jare, bij de openbare beraadslaging in de Tweede Kamer over de vestingbegrooting, de heer VAN KOL de Stelling van Amsterdam aan eene afbrekende critiek onderwierp, verklaarde de Minister, dat het hem moeilijk viel, die rede behoorlijk te beantwoorden en hij hetgeen door den genoemden afgevaardigde was medegedeeld, vóór zich zoude moeten hebben om het als het ware volzin voor volzin te kunnen beantwoorden. Men zoude het op prijs stellen van den Minister thans het bedoelde antwoord te ontvangen en dit te meer, nu na de behandeling van de loopende vestingbegrooting de Stelling van Amsterdam door een kapitein van ons leger is gekenschetst als „eene verouderde waterlinie” en eene „modderstelling”, die de vijand niet eens zoude behoeven in te nemen, daar hij haar zoude kunnen omsingelen en door uithongering of bedreiging, de te heffen oorlogsschatting voor iederen dag uitstel te zullen verhoogen, tot de overgave zoude kunnen dwingen. Ten einde verder roekeloos geld verspillen te voorkomen, behoort, naar de meening der hovenbedoelde leden, de bouw van nieuwe forten in de Stelling van Amsterdam te worden gestaakt, totdat na rijp overleg en na deskundige en veelzijdige voorlichting tusschen Regeering en Kamer omtrent een vast plan van defensie overeenstemming zoude zijn verkregen.

De mededeeling in den aanvang der Memorie van Toelichting, dat, niettegenstaande op de vestingbegrooting voor den dienst 1900 een post is uitgetrokken als 1ste termijn voor het maken van de bomvrije gebouwen c. a. in drie forten van de Stelling van Amsterdam, thans slechts voor één fort gelden voor het verder afwerken worden aangevraagd, hadden verscheidene leden met bevreemding gelezen. Van een Minister, die nog ten vorigen jare van oordeel was, dat het afwerken van de Stelling van Amsterdam met redelijken spoed moet worden voortgezet en toen verklaarde ten eerste te betreuren, dat het voor 1899 ontworpen werkplan door de Tweede Kamer om overwegingen van financieelen aard aanzienlijk is ingekrompen, mocht zeker het thans gedane voorstel niet worden verwacht. Welk een afstand ligt er tusschen dit voorstel en 's Ministers oorspronkelijken wensch: het afwerken der stelling in vijf of zes jaren, en hoe ver staat het voorstel reeds van het voornemen om in 12 jaren de stelling te voltooien, dat bij de behandeling der vestingbegrooting voor 1899 de Minister niet wenschte te laten varen, omdat hij met het doen van voorstellen tot eene nog langzamere wijze van afwerken zijne verantwoordelijkheid „volkomen ongedekt zou achten”. Thans wil de Minister overgaan in „het langzaamst mogelijk tempo”, door hem in 1898 kortweg „den slak-kengang” genoemd en waartegen hij toen de Kamer zoo ernstig heeft meenen te moeten waarschuwen.

Vanwaar, zoo vroegen de bedoelde leden, dit verschijnsel, dat een voorstel om tot de afwerking van slechts één fort zich te bepalen van denzelfden Mi-

nister uitgaat, die toen hem bij de vestingbegroting voor 1899 een gedeelte van het aangevraagde bedrag werd toegestaan, voldoende slechts om één fort af te werken, verklaarde daarmee slechts genoeg te zullen nemen, omdat vroeger gesproken woorden hem bonden. Te meer nog achtten zij de gevolgde gedragslijn vreemd, omdat er, den loop van zaken ten vorigen jare in aanmerking genomen, niets onverwachts in ware gelegen geweest, indien voor het maken van bomvrije gebouwen in drie forten gelden waren aangevraagd. In de Memorie van Toelichting wordt van den ommekeer in 's Ministers opvattingen de verklaring niet gegeven. Slechts blijkt daaruit, dat, mede met het oog op het eindcijfer van het ontwerp Oorlogsbegroting, het eindcijfer van de ontworpen vestingbegroting zoodanig is bepaald, dat de uitgaven voor de voltooiing van het vestingstelsel niet hooger zouden zijn dan ten vorigen jare en schijnt het dus, dat de Minister, die bij de openbare beraadslaging over de vestingbegroting voor 1898 verklaarde dat 'slands verdediging bij hem het zwaarst moest wegen, thans door het gewicht van het eindcijfer eener vorige begroting zijne overtuiging liet bepalen.

Waar de Minister door zijn voorstel als het ware te kennen geeft, dat er aan het spoedig gereed komen der Stelling van Amsterdam niet zoo heel veel gelegen is, vond men voor zijne handelwijze ten slotte geen andere verklaring, dan dat voortgezette overweging bij hem twijfel heeft doen rijzen aan het nut van deze stelling en aan de mogelijkheid, haar na voltooiing met kans op goeden uitslag te verdedigen.

Naar men meende, zijn er van de 310 in de Stelling van Amsterdam benooidige kanonnen van 6,5 cM. thans slechts twaalf voorhanden. Men vroeg of dit juist is en zoo neen, hoeveel kanonnen van dit kaliber dan in de genoemde stelling in gereedheid zijn.

Naar een lid mededeelde, zijn door ingezetenen uit eene gemeente bezwaren tegen het aanleggen van een sectorpark ingebracht. Men verzocht daaromtrent eenige inlichtingen.

In de Memorie van Antwoord betreffende de vestingbegroting voor 1899 heeft de Minister medegedeeld, dat met het bestuur der gemeente Ter Neuzen in overleg was getreden omtrent de inkrimping van de vestingwerken aldaar tot eene op zichzelf verdedigbare afzonderlijke kustbatterij, bij welk overleg was uitgegaan van het beginsel, dat de kosten van het bouwen van bedoelde batterij door de gemeente zouden moeten worden betaald, in ruil voor de vestinggronden, die na dien bouw door den Staat niet meer noodig zouden zijn. Men verzocht te vernemen, hoe thans de stand van deze aangelegenheid is en zoude op nadere inlichtingen te meer prijs stellen, nu blijkens de Memorie van Toelichting op het wetsontwerp tot nadere verhooging van hoofdstuk VI der Staatsbegroting voor 1900, de Westerschelde niet zal behoren tot de toegangen van uit zee, die met steun der marine verdedigd zullen worden en de vestingwerken van Ter Neuzen diensgevolge vrijwel alle beteekenis verliezen.

Artt. 2, 3 en 6. Gevraagd werd, welke de verbeteringen van ondergeschikt belang aan inundatiemiddelen en aan verschillende werken zijn, die uit de op deze artikelen uitgetrokken sommen zullen worden betaald en in welke stellingen deze verbeteringen zouden worden aangebracht.

Art. 5. Waar vaststaat, dat de Stelling van het Hollandsch Diep en het Volkerak niet meer voldoet aan de eischen des tijds, achte men het aanbrengen van verbeteringen aan deze stelling nutteloos. Gevraagd werd, welke verbeteringen zouden worden aangebracht.

Art. 7. Men vroeg voor welke verdedigingsstellingen het bedrag van f 20.800 voor aanschaffing van genie-materieel en voor het doen van kleine voorzieningen aan genie-materieel wordt aangevraagd.

Aldus vastgesteld door de Commissie van Rapporteurs den 8sten November 1900.

GEERTSEMA.
SERET.
PIJNAPPEL.
VAN HEEMSTRA.
DE RAS.

BEGROOTING VAN UITGAVEN TEN BEHOEVE VAN DE VOLTOOIING VAN HET VESTINGSTELSEL, DIENST 1901.

MEMORIE VAN ANTWOORD.

Ter beantwoording van het Voorloopig Verslag, dat nopens het in de afdelingen van de Tweede Kamer der Staten-Generaal gehouden onderzoek van het wetsontwerp tot vaststelling van de begrooting van uitgaven ten behoeve van de voltooiing van het vestingstelsel, dienst 1901, door de daartoe benoemde Commissie van Rapporteurs werd uitgebracht op 8 November 1900, heeft de ondergeteekende de eer het navolgende te doen kennen.

Bij de algemeene beraadslagingen in de Tweede Kamer over hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor het dienstjaar 1898, had de ondergeteekende de eer in zijne op 18 December 1897 gehouden rede o. m. het navolgende mede te deelen ¹⁾).

„Maar wat wij, Vertegenwoordiging en Regeering, wél kunnen, dat is een leger scheppen en onderhouden van zoodanige sterkte en geoefendheid, dat wij in staat zijn de verplichtingen na te komen, welke ons bij een Europeeschen oorlog kunnen opgelegd worden als neutrale staat.

„Als wij eenmaal zulk een leger hebben, dat dus niet alleen ons zelve maar ook aan vreemde Mogendheden het noodige vertrouwen inboezemt, dan zal in 9 van de 10 gevallen Nederland buiten de oorlogen kunnen blijven, welke de ons omringende landen met elkander zullen gelieven te voeren. *Zoodanig leger te scheppen, is het eerste gedeelte niet alleen, maar ik voeg er met nadruk bij, ook verreweg het belangrijkste gedeelte van mijn program.*

„Ik zeide zooeven: in 9 van 10 gevallen, want er is een 10de geval. Het kan namelijk gebeuren, dat onze maatregelen bij het doen eerbiedigen van onze neutraliteit ons in conflict brengen met eene der strijdvoerende partijen; ook is de mogelijkheid niet uitgesloten, dat een vreemde Mogendheid ons een eisch stelt of maatregelen neemt, dien wij niet kunnen inwilligen of die wij niet mogen toestaan, zonder onze waardigheid prijs te geven of onze onafhankelijkheid in de waagschaal te stellen.

„Ontbrandt zulk een oorlog met eene Mogendheid, die over geen grootere strijdkrachten beschikt dan wij, dan is nog het leger, dat ik zooeven bedoelde, voldoende; ook zelfs nog wanneer de oorlog ontstaat met een veel grootere Mogendheid, maar die, omdat een groot deel van hare strijdkrachten elders wordt vereischt, slechts een klein gedeelte daarvan kan afzonderen voor den strijd tegen ons. Maar mocht die Mogendheid groot zijn en beschikken over al hare middelen, dan zeer zeker, zou dat leger alleen niet voldoende zijn. Den strijd dan aan te nemen, in het open veld, om daar eene beslissing te verkrijgen, zou een hoogst gewaagde zaak zijn. Dan rest ons niet anders dan tijd winnen.

„„Een krijgsman wint genoeg, al wint hij niet dan tijd”, is onder die omstandigheden van toepassing.

„In dien te winnen tijd kan het mogelijk zijn, dat de omstandigheden in ons voordeel veranderen; dat in de Europeesche politiek veranderingen ontstaan,

¹⁾ *Handelingen van de Tweede Kamer 1897—1898, bladz. 590, kolom 1, regel 11 van boven.*

die ten onzen gunste zijn; en wij zijn dus verplicht om maatregelen te nemen, waardoor die tijdwinst te verkrijgen zal zijn.

„Ik zal er niet lang over behoeven uit te weiden om te doen begrijpen, dat ik de gedachten der Kamer wil brengen naar de Stelling van Amsterdam; dat ik voor die Stelling bijzonder veel gevoel, zal niemand verwonderen, die wil bedenken dat ik daarvan de laatste drie jaren commandant geweest ben.

„De wijze waarop die Stelling ingericht behoort te worden, is een militair vraagstuk.

„Het antwoord op die vraag heb ik trachten te geven in de Memorie van Beantwoording bij de vestingbegroting; *maar de vraag of die Stelling noodig is, en, nu zij eenmaal bestaat, met groote kracht en voortvarendheid moet afge- werkt worden, dan wel in een bedaard tempo, is eene publieke vraag; op die vraag heb ik mijn antwoord gegeven in de cijfers van de begroting.*

„Mag ik er met een enkel woord op wijzen, dat in die begroting pl. m. f 1,028,000 is uitgetrokken om aan de Stelling van Amsterdam te verwerken; maar de Kamer weet evengoed als ik, dat van die som niet minder dan f 1,003,000 reeds gebonden is door het votum van het vorige jaar. Er staat dus van mij op die begroting niet meer dan f 25,000 of, met inbegrip van de verhooging, die daarbij ten slotte voorgesteld is, namelijk voor de watervoorziening te Amsterdam, f 55,000.

„*Nu is het tweede gedeelte van mijn programma, dat wij in elk geval aan die Stelling gestadig zullen voortwerken, maar daarbij rekening zullen houden met de geldmiddelen van den Staat.*

„Reeds uit het feit, dat thans f 25,000 op de begroting staan en uit de berekening, welke mijn ambtsvoorganger verleden jaar heeft overgelegd, dat aan die Stelling zullen moeten verwerkt worden f 10,200,000 in 6 jaren, zoodat hij gemiddeld per jaar 17 ton aan de Stelling moest besteden, blijkt dat, naar mijne opvatting, de urgentie niet zoo groot is, dat men *à tout prix*, in weerwil van den toestand van onze geldmiddelen, de Stelling in den kortst mogelijken tijd zou moeten afwerken.

„Niemand zal het ondertusschen verwonderen, dat mijne vorige betrekking nog eenigszins nawerkt op mijne tegenwoordige. Ik wil dan ook gaarne erkennen, dat, *wanneer er een modus kan worden gevonden om de Stelling af te werken in betrekkelijk korten tijd, bijv. in 5 of 6 jaren, maar de vereischte uitgaven over een groot aantal, bijv. 25 jaren, te verdeelen, mij dat uiterst welkom zoude zijn.*”

De ondergeteekende heeft zich veroorloofd, in bovenstaand uittreksel zijner rede eenige volzinnen te cursiveeren, die, naar zijne meening, een volledig antwoord geven op de vragen van verscheidene leden, uitgedrukt in de 3de, 4de en 5de zinsnede van het Voorloopig Verslag.

Over de legerwetten is in de Tweede Kamer reeds een Eindverslag uitgebracht; omtrent het eerste gedeelte van zijn programma zal dus, naar de ondergeteekende zich vleit, weldra een beslissing genomen worden.

Zijne meening omtrent de Stelling van Amsterdam is volkomen onveranderd gebleven. Hij hecht nog zeer veel waarde aan die Stelling en blijft overtuigd van de mogelijkheid om haar, na de voltooiing, met kans op goeden uitslag te verdedigen; niettemin heeft hij zich genoopt geacht — nu hij er nog niet in geslaagd is, den hierboven bedoelden *modus* tot stand te brengen — een betrekkelijk gering bedrag voor de afwerking van die Stelling te vragen.

Naar aanleiding van de zienswijze van enkele leden, neergelegd in de tweede zinsnede van het Voorloopig Verslag, en van de aldaar gedane vragen, neemt de ondergeteekende de vrijheid beleefdelijk te verwijzen naar de geheime nota, door hem aan den Voorzitter van de Tweede Kamer toegezonden bij Kabinets-schrijven van 15 Mei 1900, Litt. C 26.

Daar zullen die leden het antwoord kunnen vinden op de rede door den heer VAN KOL gehouden bij de openbare beraadslagingen in de Tweede Kamer over de vestingbegroting voor het dienstjaar 1900, althans voor zoover die rede niet reeds door den ondergeteekende in de zitting van 20 December 1899 mocht zijn beantwoord.

Ten opzichte van het vraagstuk van de approviandeering der Stelling, en van de voorziening in de behoeften aan graan en aan steenkolen, hoopt de ondergeteekende in staat te zijn, desgewenscht bij de openbare beraadslagingen nadere mededeelingen te doen.

Ter beantwoording van de vraag betreffende het aantal kanonnen van 6 c.M., in de Stelling van Amsterdam aanwezig, kan worden medegedeeld, dat de toestand op December a.s. vermoedelijk zal zijn als volgt:

Voorhanden:

1°. In de Stelling van Amsterdam met inbegrip van enkele kanonnen, welke tijdelijk ter herstelling of om als model te dienen in de Artillerie-inrichtingen, dan wel voor oefening van den troep in de legerplaats bij Oldebroek aanwezig zijn	35
2°. Bij de Artillerie-inrichtingen	18
Totaal voorhanden	53

In bewerking:

Bij de Geschutgieterij	97
----------------------------------	----

Van dit laatste aantal is de bewerking van 25 kanonnen van 6 c.M. reeds zoover gevorderd, dat zij omstreeks 1 Januari 1901 aan de schietproef kunnen worden onderworpen.

Naar aanleiding van de, door het gemeentebestuur van Zaandam en door de Kamer van Koophandel en Fabrieken aldaar, ingebrachte bezwaren tegen de oprichting van een sectorpark aan de Voor-Zaan wordt onderzocht, in hoeverre aan die bezwaren kan worden te gemoet gekomen door voor bedoelde oprichting een ander terrein te kiezen dan daarvoor oorspronkelijk is aangegeven.

Alhoewel de Westerschelde niet behoort tot de toegangen van uit zee, die, in tijd van oorlog, met steun van de marine verdedigd zullen worden, kunnen de vestingwerken van Terneuzen en Ellewoutsdijk goede diensten bewijzen, in geval eene gewapende handhaving van onze neutraliteit noodig mocht worden. Tot dit doel blijven die vestingwerken van beteekenis, om met op de Westerschelde te stationneeren vaartuigen van de voor de landsverdediging noodig geachte vloot samen te werken.

Eene wijziging van de vestingwerken van Terneuzen is voor genoemd doel voornamelijk niet noodig; de ondergeteekende is evenwel bereid daartoe ten behoeve van de betrokken gemeente zijne medewerking te verleenen.

Omtrent de inkrimping van die vestingwerken tot eene op zich zelf verdedigbare afzonderlijke kustbatterij werd een ontwerp opgemaakt en daarna met het bestuur van de gemeente Terneuzen in overleg getreden voor eene regeling van de verdeeling der kosten, aan bedoelde wijziging verbonden.

Nadat de militaire landsgronden c. a. ter plaatse door eene commissie waren geschat, heeft de gemeenteraad van Terneuzen zich bereid verklaard, in de kosten van eene wijziging van de vestingwerken aldaar bij te dragen voor eene som, die — met de kosten van slechting als anderszins — volkomen zal worden gedekt door de waarde van de door de gemeente in eigendom te verkrijgen terreinen. Die som zou bedragen ruim het $\frac{2}{5}$ gedeelte van de voor de wijziging op f 200 000 geraamde kosten.

In verband met het groote bedrag dat dientengevolge, ten behoeve van die wijziging, ten laste van den Staat zou moeten worden gebracht, heeft de ondergeteekende aan het bestuur van de gemeente Terneuzen doen kennen, dat door hem van eene inkrimping van de vestingwerken aldaar tot eene afzonderlijke verdedigbare kustbatterij wordt afgezien.

Ingevolge een nader verzoek van genoemd gemeentebestuur zijn echter de onderhandelingen betreffende de bedoelde wijziging thans weder hervat.

Artt. 2, 3 en 6. In de onderwerpelijke ontwerp-vestingbegrooting zijn, onder de artikelen 2, 3 en 6, de linie en stellingen vermeld waarin de verbeteringen van ondergeschikt belang zouden worden aangebracht.

Het, op art. 2, voor de Nieuwe Hollandsche Waterlinie uitgetrokken bedrag van f 30,200 is bestemd voor het verbeteren van inundatiemiddelen te Honswijk en van de uitwateringssluizen van de polders Rhenoy en Beest, ten behoeve van het inlaten van inundatiewater; voor de uitvoering van verbeteringen ten behoeve van den aanleg van tusschenbatterijen; voor het wijzigen

van aardwerken in verband met de herziene bewapening en de opstelling van snelvuurgeschut; voor het verharden van wegen; het aanleggen van zanddepots voor scherfvrije schuilplaatsen in gedekte gemeenschapswegen en voor drinkwatervoorziening in de verdedigingswerken.

Zooals reeds in de Memorie van Toelichting van de onderwerpelijke ontwerp-vestingbegrooting is medegedeeld, is voor het voortzetten van de werkzaamheden voor de te maken gedekte opstellingen voor de afstandsmeting en voor de verbetering van open kustbatterijen in de Stelling van Den Helder *f* 29 500 uitgetrokken. De *f* 1400, die bovendien op art. 3 worden aangevraagd, zijn bestemd voor verbetering van schietgatblinden in het fort op de Harssens.

De in art 6, voor verbeteringen van ondergeschikt belang aan werken in de Stelling van de Monden der Maas en van het Haringvliet, opgenomen post van *f* 500, is bestemd voor het verbeteren van geschut-emplacementen in de vesting Hellevoetsluis en in de werken op den Penscherdijk en op den Noorddijk.

Art. 5. De in artikel 5 uitgetrokken post zal worden besteed voor het aanbrengen van verbeteringen in lokalen van het fort Prins Frederik. Aan de overige werken in de Stelling van het Hollandsch Diep en het Volkerak zullen voorshands geene verbeteringen worden aangebracht.

Art. 7. Het bedrag van *f* 20 800 voor aanschaffing van genie-materieel en voor het doen van kleine voorzieningen aan genie-materieel wordt aangevraagd voor de Nieuwe Hollandsche Waterlinie, de Stelling van den Helder en de Stelling van de Monden der Maas en van het Haringvliet (fort aan den Hoek van Holland).

's Gravenhage, 23 November 1900.

De Minister van Oorlog.
ELAND.